

Karteller.

F. Kleinwächter, die Kartelle. Ein Beitrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft. Innsbruck, Verl. d. Wagner-schen Univ.-Buchh. 1883 (245 S.).

Et af den nationaløkonomiske Literatur hidtil ikke behandlet Thema har Friedrich Kleinwächter, statsvidenskabelig Professor ved Universitetet i Czernowitz, ønsket at fremdrage. Sit positive Materiale har han, da Literaturen Intet indeholder herom, maattet skaffe sig gjennem Henvendelser til selve de Personer, der have indladt sig paa industrielle «Karteller». Materialet har han derefter behandlet og derpaa bygget sin Skildring af Kartellerne. Men han har villet ikke blot beskrive Kartellerne, men ogsaa anvise dem den Plads, de burde være kaldede til at indtage i det økonomiske Samfund. Det er hans Overbevisning, at de økonomiske Onder, hvorunder vi lide, og som særligt den socialistiske Literatur taler om, ikke ere begrundede i Privatejendomsinstitutionen, men langt snarere i en Mangel paa Organisation af det økonomiske Samfund, «i vor Økonomis anarkiske Tilstand», og han tror derfor, at Reformen bør søges ikke i en eller anden Form af «Kollektivejendom», men i en Regulering af Økonomien, i en Afpasning af den industrielle Produktion efter det

Karteller.

F. Kleinwächter, die Kartelle. Ein Beitrag zur Frage der Organisation der Volkswirtschaft. Innsbruck, Verl. d. Wagner-schen Univ.-Buchh. 1883 (245 S.).

Et af den nationaløkonomiske Literatur hidtil ikke behandlet Thema har Friedrich Kleinwächter, statsvidenskabelig Professor ved Universitetet i Czernowitz, ønsket at fremdrage. Sit positive Materiale har han, da Literaturen Intet indeholder herom, maattet skaffe sig gjennem Henvendelser til selve de Personer, der have indladt sig paa industrielle «Karteller». Materialet har han derefter behandlet og derpaa bygget sin Skildring af Kartellerne. Men han har villet ikke blot beskrive Kartellerne, men ogsaa anvise dem den Plads, de burde være kaldede til at indtage i det økonomiske Samfund. Det er hans Overbevisning, at de økonomiske Onder, hvorunder vi lide, og som særligt den socialistiske Literatur taler om, ikke ere begrundede i Privatejendomsinstitutionen, men langt snarere i en Mangel paa Organisation af det økonomiske Samfund, «i vor Økonomis anarkiske Tilstand», og han tror derfor, at Reformen bør søges ikke i en eller anden Form af «Kollektivejendom», men i en Regulering af Økonomien, i en Afpasning af den industrielle Produktion efter det

tilstedeværende Behov, — en Afpasning, som Kartellerne skulle hjælpe os til. Den første Halvdel af hans Bog handler da om Privatejendom og økonomisk Organisation, og er i Virkeligheden en Indledning til Belysningen af Kartellerne, altsaa til det, der er Bogens virkelige Kjerne, og som har givet den dens Titel. Men derved at Halvdelen af Bogen blot er Indledning, og tilmed en Indledning, der ikke indeholder noget væsentligt Nyt, har han ganske vist om sin Fremstillings Kjerne lagt en altfor tyk Skal.

Først spørger da Forf.: «Hvorledes har man hidtil opfattet det sociale Spørgsmaal?» Man har, svarer han (S. 1—17), ligefra Plato og ned til den nyeste Tid opfattet det som et Spørgsmaal om Ejendomsretten eller Ejendomsforfatningen, og man har undladt at undersøge, om det ikke snarere lod sig løse ved «en Regulering af den individualistisk organiserede nationaløkonomiske Virksomhed.»

Dernæst søger han (S. 18—66) — navnlig i Tilslutning til Ad. Wagner, Schäffle og Gumplowicz — at vise Privatejendommens Uundværlighed. Vel renoncerer han, efter at have gennemgaaet de fem saakaldte «Ejendomstheorier», paa ved Hjælp af dem at «begrunde» den private Ejendom — d. v. s. ud fra visse uomstødelige Principer med logisk Nødvendighed ad deduktiv Vej at aflede den —; men han søger at paavise dens Uundværlighed for Samfundet.

En Forbedring af de arbejdende Klassers Kaar betinges desuden heller ikke af Privatejendommens Afskaffelse. Forf. indrømmer det Berettigede i Arbejdernes Klager: 1. at de under den bestaaende Ordning ikke kunne komme frem; 2. at de blive exploiterede; 3. at

de lide under Produktionens nuværende anarkiske Forhold; 4. at Arbejdet er blevet til Vare; og 5. at Arbejderne, selv om de ville arbejde, ofte ikke kunne det, fordi de mangle de for Arbejdet nødvendige Produktionsmidler. Men disse Misligheder, udvikler Forf. (S. 67—86), staar ikke i nogen nødvendig Forbindelse med Privat-ejendomsinstitutionen.

Ulykken stikker altsaa i noget Andet, nemlig i »det økonomiske Livs Organisation« (S. 87—95) eller vel rettere sagt: Ikke-Organisation. «Det Betegnende ved vort nutidige økonomiske Liv er den fuldstændige Mangel paa en ensartet og planmæssig Ledelse af Produktionen. Regeringen bekymrer sig, som bekjendt, ikke om, hvorledes Samfundets Behov bliver dækket, men overlader Omsorgen herfor til de enkelte private Driftsherrers ukontrollerede og uregulerede Virksomhed. Enhver af dem producerer paa egen Haand og uden at bekymre sig om de Øvrige. Hvad og hvormeget han finder for godt, producerer han, og det hele Statsterritorium — ja til en vis Grad tør man vel sige den hele Verden — danner et eneste stort og udelt Marked, som enhver Producent opsøger for der at afsætte sine Artikler.» Hvor man kun producerer for at dække sit eget Behov, er den fri, upaavirkede Produktion aabenbart paa sin Plads. Hvor Reglen derimod, som i vor Tid, er, at den industrielle Produktion arbejder for Andres Trang, hvor Enhver netop producerer de Ting, som han ikke selv bruger, — dør ligger den Fare nær, at den uregulerede Produktions Planløshed kan bringe mislige Forhold med sig. «Først involverer den nutidige Produktions Regelløshed en vis Umoralitet, kunde jeg næsten sige, fra Samfundets Side ligeoverfor den enkelte

Driftsherre. Enhver enkelt Driftsherre byder sig paa en vis Maade til at gjøre sine Medmennesker en Tjeneste; paa billige Betingelser vil han levere dem en bestemt Artikel, som enhver Konsument ellers selv maatte tilvirke sig. Antager man nu dette Tilskud — og strengt taget gjør Samfundet det, naar det gennem sine Organer (Øvrigheden) meddeler Offerenten Næringsbevilling — saa kræver den naturlige Billighed, at dette gjensidige Forhold i det Mindste reguleres og lægges nogenlunde klart frem. Men dette sker som bekjendt nutildags slet ikke. Samfundet vil ikke slutte nogen Kontrakt, der er bindende for begge Parter. At den Driftsherre, der er i Færd med at etablere sig, tilbyder det sine Tjenester, er det vel ret behageligt, men paa nogen Modydelse vil det ikke indlade sig. Det benytter sig her af sin naturlige Overmagt (thi ligeoverfor Statsmagten o: Samfundet er den Enkelte forsvarsløs) til paa en vis Maade at afslutte en saakaldt Løvekontrakt. Det akcepterer den tilkommende Driftsherres Tilbud, idet det meddeler ham Næringsbevilling, men det meddeler ham denne Bevilling saa at sige *sans garantie du gouvernement* d. v. s. uden at overtage blot den mindste Garanti for, at den Mand, der vil yde Samfundet sin Tjeneste, faar den Løn, der tilkommer ham. Samfundet er kortsynet og egoistisk nok til indirekte at tvinge Driftsherren til ubetinget at byde det sin Tjeneste. Enhver der kommer og tilbyder sin Præstation, er Samfundet velkommen, og for at spare sig den Ulejlighed i hvert enkelt Tilfælde at maatte antage Tilbudet, har det endog én Gang for alle givet Generalabsolution, og har i de moderne Næringslove («Gewerbeordnungen») paa Forhaand erklæret, at den akcepterer ethvert saa-

dant Tilbud, og giver altsaa uden videre Undersøgelser Næringsret. At Driftsherren, der slet ikke har nogen Sikkerhed for, at hans Næringsdrift vil skaffe ham hans Udkomme, da han jo ikke véd, hvormange Forretninger i hans Branche der allerede eksisterer og hvormange der vil opstaa efter hans — at Driftsherren, sige vi, derved bringes i en mislig og prekær Stilling, forstaar sig af sig selv, — men derom bekymrer Samfundet sig ikke. Enhver, der her vil etablere en Forretning, maa selv se til, hvorledes han kan slaa sig igjennem.» Men «denne Samfundets umoralske Maade at handle paa ligeoverfor den enkelte Driftsherre hævner sig. Den nødvendige Følge er nemlig, at Driftsherrerne saa at sige famle i Blinde, fordi den første og mest elementære Forudsætning for enhver Produktion — Kjendskabet til Trangen — mangler dem. . . . Driftsherren véd ikke, for hvem han arbejder; han véd ikke, hvor stor Trangen er; men han maa producere, og producerer altsaa ganske paa det Uvisse. Hans eneste Ledestjerne er den øjeblikkelige Efterspørgsel; er denne gunstig, saa udvider han sin Produktion efter Evne, og det saa hurtigt som muligt, thi han maa stræbe efter at være den Første paa Pletten, for at ikke en Anden skal komme og snappe den fede Bid fra ham. Og da enhver enkelt Producent gjør dette uden Hensyn til de Øvrige, fører enhver vedholdende Efterspørgsel til Overproduktion og til Kriser med Tusinder af ruinerede Existenser og uberegnelige Formuetab.» Saaledes er det ifølge «de uforanderlige Naturlove», siger man, men Kriser ere i ethvert Fald Følgen, og dog ere «disse evige Kriser ikke den eneste slemme Følge af hint Tryk, som Samfundet i sin Egoisme øver paa Driftsherren.» Fra Driftsherren for-

planter Trykket sig videre, og Usikkerheden i Arbejder-tilværelsen er en nødvendig Følge af de Forhold, hvorunder Driftsherren arbejder. I disse Forhold, og ikke i Privatejendomsinstitutionen, maa man altsaa søge Aarsagen til de sociale Onder. Frihandelsskolen, der bekæmpede alle Forsøg paa at regulere Produktionen, betragtede Forholdet kun fra Konsumentens ensidige og egoistiske Standpunkt, oversaa altsaa, at den, der i dette Øjeblik er Konsument, i det næste bliver Producent.

I Middelalderen forsøgte man en Organisation af Produktionen (S. 96—118), baade paa Landbrugets Omraade (Lensvæsenet) og i Industrien gennem Lavene. De Midler, der af dem benyttedes for at regulere Produktionen, grupperes og resumeres af Forf. paa en ret overskuelig Maade, uden at han dog bringer noget Nyt. I Nutiden ere Betingelserne for at benytte disse Fortidens Institutioner ikke mere tilstede, og skal en Regulering tilvejebringes, maa altsaa noget Andet søges indført. De middelalderlige Institutioner, der passede for Middelalderens Forhold, opløstes, da Tidens Krav forlangte det. De opløstes, det faste Legeme smeltedes, hvad der tidligere var fast, blev flydende, og en Art Chaos traadte i Stedet for Fortidens Stivhed. Men paa en eller anden Maade maa der bringes Orden i dette Chaos, «og hvis ikke Tidens Tegn bedrage, begynder allerede nu en Sammenslutning i de udsmelte Masser af de Krystalnaale, til hvilke i Tidens Løb den fremtidige økonomiske Ordning faste Krystaller ville sætte sig fast.» (S. 119—125).

Saaledes naar Forf. da endelig frem til den egenlige Gjenstand for sine Undersøgelser.

Over Produktionens «anarkiske Tilstand» klage Pro-

ducenterne ofte nok. Den Tanke laa da nær, at de søgte at komme overens om Forholdsregler, hvorved der dog i alt Fald kunde bringes nogen Orden i Produktionsforholdene. De saakaldte Karteller (S. 126—206) ere netop Resultatet af deres Bestræbelser i denne Retning.

Karteller definerer Prof. Kleinwächter som «Overenskomster mellem Producenter, og særlig mellem Driftsherrer i samme Fag, med det Formaal nogenlunde at gjøre Ende paa den skrankeløse indbyrdes Konkurrence mellem Driftsherrerne, og mere eller mindre at regulere Produktionen saaledes, at den i det Mindste nogenlunde afpasses efter Trangen; specielt tilsigte Kartellerne at hindre en mulig Overproduktion.»

Kleinwächter har i Virkeligheden ikke medtaget alle Arter af Karteller, navnlig ikke de noksom bekendte mellem Transportforetagender; men de Karteller, han her beskæftiger sig med, deler han i fem Klasser, nemlig:

1. Karteller, der udelukkende ordne Produktionens Størrelse, d. v. s. Driftsherrerne i samme Fag og Distrikt træde sammen og fastsætte, hvormeget der i Løbet af et Aar overhovedet tør produceres i dette Distrikt, og fordele derefter dette Produktkvantum mellem de enkelte kartellerede Forretninger, f. Ex. i Forhold til disses Produktionsevne eller gennemsnitlige Produktion i de sidste Aar. Den enkelte Driftsherre maa i dette Tilfælde ikke producere mere i det paa-gjældende Aar end det ham tilmaalte Kvantum, hvorimod det staar ham frit for at normere Priserne paa sine Varer saa højt eller saa lavt, som han vil.

2. Karteller, der udelukkende regulere Artiklernes Priser. I dette Tilfælde fastsættes der en Minimums-

pris for den paagjældende Artikel under hvilken den enkelte Driftsherre ikke maa gaa; derimod kan han udvide sin Produktion efter Forgodtbefindende. Prisen fastsættes enten som en almindelig, for alle Forretninger lige høj Pris, eller den fastsættes specielt for hvert enkelt Etablissement (f. Ex. i Forhold til dettes individuelle Produktionsomkostninger). Fastsættelsen af en Minimumspris involverer, som man vil forstaa, en indirekte Begrænsning af Produktionen, fordi Prisen jo kun vil kunne holdes, naar der ikke kastes en for stor Masse af Produktet paa Markedet.

3. Karteller, ved hvilke Produktionens Størrelse reguleres paa den ovenfor antydede Maade, samtidigt med at der tillige fastsættes en Minimumspris.

4. Karteller, der gaa ud paa paa en eller anden Maade at fordele Produktionen mellem de kartellerede Forretninger, saaledes at ingen af dem mangler Arbejde og heller ingen er overlæstet med Bestillinger, men alle beskjæftiges ligeligt. Et slikt Kartel har naturligvis til sin Forudsætning et fast Centralbureau, der skal foretage den ligelige Fordeling og kontrollere de kartellerede Forretninger. Fordelingen af Arbejdet kan ske paa forskjellig Maade. Er Talen om Artikler, der i Almindelighed kun bestilles gjennem offentlig Licitation (f. Ex. Jernbaneskiner, Lokomotiver, Waggons etc.), bestemmer Centralbureauet, hvilken Forretning, der denne Gang staar for Tur, og opfordrer derefter samme til at gjøre de for Bestilleren fordelagtigste Tilbud, medens det paalægges de øvrige Forretninger for et Syns Skyld at byde med, men at stille større Fordringer. Naturligvis vælger Bestilleren da den Offerent, der har stillet de lempeligste Betingelser, og den lige-

lige Beskjæftigelse af de enkelte Forretninger foregaar da efter en bestemt Rækkefølge. Naturligvis tages der Hensyn til mulige Differencer mellem større og mindre Leverancer, og en indbyrdes Mellemlægning foregaar paa en eller anden Maade. En anden Form er denne: Bestiller Konsumenten direkte i en Forretning et større Kvantum, saa maa den i Kartelforbundet optagne Forretning kun overtage Bestillingen indtil en vis Højde, og maa anmode Konsumenten om at overdrage den øvrige Del af Bestillingen til en af de øvrige forbundne Forretninger, eller den overskydende Del af Bestillingen afvises uden Videre, eller der forlanges en højere Pris for den. Akcepteres nu denne, saa maa den saaledes opnaaede Extragevinst ganske eller for en Del udbetales de øvrige Forretninger. Naturligvis er der her mange forskellige Modaliteter for Udligningen; denne kan for Exempel ogsaa ske paa den Maade, at den paagjældende Forretning uden Videre overtager den hele store Bestilling, hvorimod det opnaaede Plus udover den tilladte Produktionsstørrelse det følgende Aar trækkes fra; eller ogsaa kan Forretningen (selv om den ikke har fordret nogen højere Pris) tilpligtes til at udbetale de øvrige Forretninger eller enkelte af dem en Del af Gevinsten eller en bestemt Sum. Hvor Kunderne allerede ere fortrolige med Tilværelsen af saadanne Karteller, forekommer det undertiden, at de slet ikke mere bestille hos de enkelte Forretninger men adressere Bestillingen til Centralbureauet, der saa ordner Fordelingen af Arbejdet mellem Forretningerne, oftest i Forhold til disses Størrelse og Produktionsevne.

5. Karteller, ved hvilke Driftsherrerne forpligte sig til udelukkende at holde sig paa bestemte, geograf-

isk afgrænsede Afsætningsomraader. De enkelte Driftsherrer forpligtede sig altsaa her til kun at modtage Bestillinger fra Kunder indenfor den dem anviste Rayon og at henvise Kunder udenfor Rayonen til Producenterne i de respektive Distrikter. Karteller af denne Art skulle, siges der, være blevne afsluttede, da Elsass-Lothringen indlemmedes i Tyskland. Mange tyske Fabrikker frygtede Elsass-Lothringernes Konkurrence, og man kom da overens om at overlade dem deres hidtidige Afsætningsomraade uforstyrret, hvorimod de forpligtede sig til ikke at konkurrere med de tyske Fabrikker i Tyskland. Elsass'ernes Ulyst til at købe tyske Varer og andre særlige Forhold lettede Istandbringelsen af saadanne Overenskomster. Ogsaa mellem engelske og kontinentale Fabrikker i enkelte Fag skulle Karteller af denne Art være blevne sluttede. Særligt Spejlglasfabrikkerne i England paa den ene Side og Spejlglasfabrikkerne i Frankrig og Tyskland paa den anden Side førte lange Fejder, idet hine søgte at erobre et Marked paa Kontinentet, hvorimod disse vilde exportere til England, — til Tab for begge Parter, eller i det Mindste uden Nytte. Sluttelig enedes de modstaaende Parter om derefter ikke at forulempe hinanden. Ogsaa mellem Zinkværker i Tyskland og Zinkværker i Belgien skulle saadanne Karteller være blevne aftalte.

Som en sjette Art Karteller kunde man vel nævne de Overenskomster, hvorved Driftsherrerne forpligtede sig til at følge visse fælles Grundsætninger ligeoverfor deres Undergivne. I de fleste Tilfælde ville saadanne Arbejderforbund dog ikke være Andet end et Modstykke til Arbejdernes Fagforeninger. Kartellerne mellem Theatredirektører, der forpligtede sig til ikke at lade Skue-

spillergagerne overskride en vis Maximumsgrænse, og til ikke at engagere Skuespillere, der have brudt deres Kontrakt med andre Direktører, ere ogsaa her at nævne.

Som den mest fuldkomne Art Karteller betragter Kleinwächter de under 4. nævnte, hvor Produktionen fordeles mellem de forskjellige Driftsherrer efter bestemte Regler. Her vilde det jo være simplest, om man kunde faa Publikum til altid at rette Bestillingerne til Centralbureauet, der saa vilde fordele Arbejdet mellem de enkelte Etablissementer; men naturligvis er det ikke saa let at faa Publikum hertil, da Bestilleren i Almindelighed vil interessere sig mere for eller have mere Tillid til de enkelte bestemte Driftsherrer, han kjender, end til de andre, som han ikke kjender. Karteller af denne Art ere overhovedet ikke lette at faa i Stand; de findes væsenligst kun i den store Jernindustri (Skinne- og Lokomotivfabriker osv.). Næst disse Karteller sætter K. de under Nr. 3 nævnte højest, dernæst de under Nr. 1 og 2 nævnte, sidst de under Nr. 5 anførte. Da de forskjellige Industrigrene arbejde under saa forskellige Forhold, er det naturligt, at Kartellerne ogsaa fremvise meget afvejlende Former. Men der forekommer omtrent paa alle Industriens Omraader Karteller: Karteller mellem Jern- og Staalfabrikanter, mellem Kulgrubeejerne, mellem Jernbaner og Dampskibsforetagender, mellem Banker, mellem Theaterdirektører, mellem Ølbryggere, Papirfabrikanter, Glasfabrikanter, Manufakturfabrikanter, Dynamit- og Svovlstikkefabrikanter osv. osv. De fleste Karteller i Tyskland og Østrig ere opstaaede efter 1873 (det store «Krach»); de ere «Kinder der Noth». Ganske vist existerer der ogsaa nogle ældre, f. Ex. det saakaldte «Weisblech-

Comptoir» i Köln fra 1862 (et af de ældste, endnu eksisterende Karteller i Tyskland — fra Middelalderen nævner man et Kartel af 1444 mellem Bryggere i Amiens), og enkelte Karteller opstod ogsaa i de gode Aar 1870—73, navnlig nogle Jernkarteller, der dannedes med det Formaal at exploitere de saa gunstige Jernkonjunkturer, men Reglen er dog, at Kartellerne ere opstaaede i de daarlige Tider, og de dannedes da med det Formaal ved en Begrænsning af Produktionen at modvirke den Nedgang i Priserne, der indfandt sig som en Følge af de foregaaende Aars Overproduktion. Dette er karakteristisk: «Nøden gjør Menneskene mere føjelige, og foranlediger dem til at slutte sig sammen for med forenede Kræfter at kæmpe mod den fælles Fare, medens Alle i de gode Tider, hvor det gjælder at tilkæmpe sig Fordele, efter Evne bestræbe sig for at erobre det mest Mulige, uden at føle stor Lyst til at forene sig med Andre, med hvem Profitten skulde deles.»

Medens saaledes de daarlige Tider blev en Anledning til Dannelsen af Karteller, er disses fortsatte Bestaaen afhængig af forskjellige Betingelser. Den vigtigste er: Kartelmedlemmernes Redelighed eller Muligheden af en tilstrækkelig Kontrol med Overholdelsen af Kontraktbestemmelserne. Men netop her er der en stor Vanskelighed: der klages gjennemgaaende over Mangler i denne Retning; Kartelmedlemmerne liste sig ofte til at producere mere end tilladt eller til at tage andre Priser end aftalt; de indrømme Kunderne en hemmelig Rabat, eller give dem for rigeligt Maal og Vægt, eller tilbyde sig at afholde Transportomkostningerne osv. Saaledes bliver Spørgsmaalet om Kontraktens Overholdelse eller Ikke-Overholdelse for Mange til et

simpelt Regnestykke; de beregne, hvad der er størst: enten Profitten ved ikke at respektere Kontrakten eller Tabet, der viser sig i Form af Bøder el. Lign., hvis det opdages, at de have brudt Kontrakten. Kommer det saa vidt, er det forbi med Kartellet. De Karteller ville da holde bedst, hvor en virksom Kontrol er mulig. Kontrol med Produktionens Størrelse er i Almindelighed lettest i de Industrigræne, som Staten i Beskatningsøjemed maa føre regelmæssigt Tilsyn med. De mange Karteller mellem Ølbryggere i Tyskland garanteres væsenlig derved, at Staten af Hensyn til Ølskatten fører nøje Kontrol med Produktionen i hvert enkelt Bryggeri. Paa samme Maade have Kartellerne mellem Kulgrubeejerne en væsenlig Støtte i, at Staten ligeledes i Beskatningsøjemed kontrollerer Kulproduktionen aldeles regelmæssigt. Kartellerne mellem de store Jærnfabrikanter, Fabrikanter af Lokomotiver, Jernbaneskiner, Broer o. lgn. Artikler garanteres i høj Grad derved, at disse Artikler ifølge deres Beskaffenhed sælges paa en saadan Maade, at en Hemmeligholdelse af Kvantum og Pris ikke er let. Væsenlig vil Kontrollen ogsaa lettes, hvor Kartellet kun omfatter Industridrivende i en enkelt By eller en snævert begrænset Kreds, — Kartellerne mellem Ølbryggere og mellem Kulgrubeejere i Tyskland række næsten aldrig udover en enkelt Bys, resp. Egn Grænser —; her er en gjensidig Kontrol forholdsvis lettere. En anden Betingelse for Kartellets Bestaaen er, at de kartellerede Etablissementer have en nogenlunde ensartet teknisk Indretning.

Om Kartellernes gode og ikke-gode Sider ere Meningerne meget delte. K. aftrykker en Række Udtalelser for og imod. Selve Kartelmedlemmerne pleje, saa-

længe de ere i Kartellet, at udtale sig meget anerkjendende om dem. Vi anføre eksempelvis et Brev fra et Medlem af et Bryggerkartel i en større tysk By:

«Da de herværende Bryggerier paa Grund af den vedvarende Nedgang i Ølpriserne i 1878 og 1879 saa deres Indtægter uafbrudt tage af, troede de, at de burde rette deres Bestræbelser paa en Formindskelse af Produktionsomkostningerne, og da dette Maal simplest opnaas ved en Udvidelse af Produktionen, begyndte de fleste Bryggerier paa den Tid at udvide deres Produktion. Men Øllet skal jo ogsaa sælges, og dets Afsætning er jo overvejende lokal, og de enkelte Bryggerier maatte derfor se at erobre Kunder fra hverandre: Følgen var altsaa en yderligere Nedgang i Prisen. Det derved opstaaede Tab søgte Bryggerierne paany at udjævne ved en yderligere Udvidelse af Produktionen; med andre Ord: Byens hele Ølindustri kom ind i en *circulus vitiosus*, der gjorde Bryggeriernes Stilling værre og værre. Endelig trængte da den Overbevisning igjennem, at saadan kunde det ikke blive ved at gaa, og at under de tilstedeværende Forhold vilde alle Forsøg paa at holde Ølpriserne oppe nødvendigvis strande paa den uafbrudte Udvidelse af Produktionen; der stod da kun tilbage at se at trænge Produktionen tilbage bag snævrere Grænser. Som en Følge deraf traadte alle Byens Bryggere sammen i Marts 1879 og besluttede sig til at fixere den aarlige Produktion for hvert enkelt Bryggeri og samtidigt reducere den. Byens hele Ølproduktion blev reduceret med 10 pCt., og det saaledes beregnede Antal Hektoliter fordelt mellem de enkelte Bryggerier i Forhold til deres Produktion i de sidste Aar. Det Øl, der bevisligt exporteres, regnes ikke med i den de

enkelte Bryggerier tilladte Aarsproduktion. Denne Forholdsregel hjalp fuldkomment. Det overdrevent store Tilbud af Øl hørte øjeblikkelig op, og Priserne hørte ikke blot op at falde, men blev allerede d. 1. Maj 1879 — efter at Kartellet d. 1. April var traadt i Kraft — sat i Vejret med . . . (et bestemt Beløb) pr. Hektoliter. Producenterne ere overbeviste om den gunstige Indflydelse, som dette Kartel har haft paa vor Industri. Det har holdt sig uafbrudt siden da; vel er Produktionsmængden i Overensstemmelse med de forandrede Forhold bleven udvidet, men den er dog fremdeles chifermæssigt fastsat. Ét maa ganske vist fremhæves med Eftertryk: i en væsenlig Grad er Kartellet sikret derved, at Staten fører streng Kontrol med Ølproduktionen, saa at det altsaa bliver umuligt for Bryggerierne i Smug at producere mere, end Kartellet tillader dem. En nøjagtig Produktionsstatistik viser sig her overhovedet at være af største Betydning.» Ganske anderledes udtale naturligvis de sig, der staa udenfor Kartellet. Komisk er det at høre Jernbanerne — der selv finde det ganske i sin Orden at de indgaa Karteller — beklage sig over, at f. Ex. Jernbaneskinne- og Lokomotivfabrikanter danne Karteller. Og Jernværker, der spotte over denne Jernbanernes Egoisme, og som selv slutte sig sammen i Forbund, — ere paa deres Side forbitrede paa Kulgrubeejerne, der bruge en lignende Trafik. Det er jo den gamle Historie, der kjendes saa godt fra Toldbeskyttelsesdiskussionen: Fabrikanten vil have de af ham fabrikerede Varer toldbeskyttede, men indignerer sig over, at de Industriegrene, der afgive, hvad der for ham er Raa- og Hjælpestof, — ogsaa forlange Beskyttelse.

Imidlertid kan der jo nok med Grund paapeges endel Mangler ved Kartellerne. Det anføres saaledes, at det væsenlig er de mægtigste (de største eller mest ansete) af de kartellerede Etablissementer, der kommer til at skumme Fløden. Fastsættes en Enhedspris, vil Kunderne herefter udelukkende eller overvejende vende sig til de store og renommerede Etablissementer, medens der tidligere kunde falde mere af til de smaa. Ofte benyttes Kartellerne af de store mægtige Driftsherrer til at kue den Konkurrence, som ogsaa de smaa Forretninger kunne gjøre. Det er saaledes blevet sagt, at netop det ovenomtalte Bryggerkartel er et Exempel herpaa. I den paagjældende By var den største Brygger begyndt at blive kjed af den noget generende Konkurrence, der kom fra de mindre Bryggere. Han indbød derfor samtlige Byens Bryggere til en Sammenkomst, stillede her et Forslag om Afslutningen af et Kartel, og lod samtidigt skinne igjennem, at hvis Forslaget ikke vedtoges, vilde han nedsætte sine Ølpriser saa stærkt, at de mindre kapitalkraftige Bryggerier vilde blive ødelagte. Truslen virkede; Kartellet blev vedtaget, og den store Brygger opnaaede uden Sværds slag, d. v. s. uden at det kom til nogen virkelig Konkurrencekamp, at Konkurrencen fra de mindre Bryggerier nu ikke turde overskride visse Grænser. Paa lignende Maade skal det være gaaet i mange andre Tilfælde: de smaa Forretninger kunne i mange Tilfælde arbejde mere økonomisk, mere sparsommeligt end de store, ere derfor i Stand til at nøje sig med lavere Priser, altsaa til at berede de store en ubehagelig Konkurrence, og denne er det saa, som de store søge knækket ved at foranledige Dannelsen af Karteller. Men idet Konkurrencen

slappes, kan det ofte hændes, at Sporen til at indføre Fremskridt gaar tabt eller svækkes. Ejheller lader det sig benægte, at Kartellerne ofte medføre, at Udlandet begunstiges paa de indenlandske Konsumenters Bekostning. Det, Kartellet søger at forhindre, er det indenlandske Markeds Oversvømmelse af Varer. Kartellerne ville «bringe Orden i den indenlandske Produktion», og dette gjøre de ofte paa den Maade, at Salg under en vis Minimumspris forbydes i Indlandet, hvorimod de ikke forhindre, at «Overproduktionen» exporteres til Udlandet, hvor den afhændes til langt lavere Priser end de Priser, som de indenlandske Forbrugere maa betale. Endelig ere næsten Alle, baade Venner og Fjender, enige om, at Kartellerne i Almindelighed have noget Ondt ved at holde sig ret længe i Live: mærke Kontrahenterne at de kunne gjøre bedre Forretninger udenfor end i Kartellet, saa betænke de sig i Reglen ikke ret længe paa at svinge Fanen. Kartellerne ere, som ovenfor bemærket, «Børn af Nøden», og dermed vil det i Almindelighed ogsaa være givet, at naar Konjunkturerne atter blomstre op, gaar Kartellet i Stykker. —

Det Afsnit af den foreliggende Bog, hvor Forf. paa Basis af de af ham indsamlede Oplysninger har leveret en Skildring af de bestaaende industrielle Karteller og deres Virksomhed, have vi refereret temmelig udførligt, fordi han her virkelig har indlagt sig Fortjeneste af at fremdrage et interessant, af den nationaløkonomiske Literatur hidtil uanset Stof. Derimod føle vi ingen Opfordring til at dvæle ved hans upraktiske, ubetimelige og helt igjennem lidet heldige Forslag: at Staten skulde overtage en Organisation af Kartellerne og indrømme dem Monopolrettigheder, saa at de kunde

komme til at spille en noget lignende Rolle som Fortidens Lav. Et saadant Forslags Gjennemførelse vilde, hvis den overhovedet var mulig, ingenlunde bringe os ind i saadanne velregulerede industrielle Tilstande, som Forf. drømmer om. At der under «den fri Konkurrences» Herredømme har udviklet sig mange økonomiske Misligheder, lader sig naturligvis ikke nægte; men de af Prof. Kleinwächter anbefalede Forholdsregler kunne i ethvert Fald ikke bruges som Midler imod dem.

Ejheller finde vi Anledning til at dvæle ved hans Forslag om «Landbrugets fremtidige Organisation» (S. 207—242), der tilmed ikke synes at høre hjemme i en Bog om Karteller.

I en Slutningsbemærkning (S. 242—244) erkjender Forf., at den Orden i Industrien, som han ønsker tilvejebragt, ogsaa kunde opnaas gennem «Statssocialisme», gennem Statens Overtagelse af Industrien; han har imidlertid ment, at den af ham anbefalede Regulering af Privatforetagender gennem et af Staten sanktioneret og med diverse eksklusive Rettigheder udstyret «Kartel-system» nemmere vilde føre til Maalet. Heri tager han nu vistnok fejl; men til Syvende og sidst ere hans egne Forslag stærkt «statssocialistiske», og det endog i en saadan Grad, at selv Mænd som f. Ex. Schäffle ikke ville kunne følge ham.

A. P.-St.

Høsten i Danmark.

I det statistiske Bureaus nylig udgivne Beretning om Høsten i Danmark i 1882 hedder det:

Efter de fra samtlige Amter i Landet til det statistiske Bureau indkomne Beretninger maa det antages, at Høsten i Aaret 1882 for Kornsorternes Vedkommende har givet et meget rigeligt Udbytte, særlig hvad Mængden af Straa angaar, hvorimod Udfaldet med Hensyn til Beskaffenheden af Kjærnen ikke har været saa tilfredsstillende, som man kunde ønske. Kvantiteten saavel af Vintersæden som af Vaarsæden kan saaledes vel i Regelen siges at staa over en Middelhøst, men Kvaliteten svarer kun omtrent til et Middelaars Afgrøde. Udfaldet af Høhøsten har derimod i hele Landet været fortrinligt baade med Hensyn til Kvantiteten og til Kvaliteten, og ligeledes have Rodfrugterne overalt givet en meget god Afgrøde. For Udviklingen af de forskjellige Kornafgrøder fremviste Aaret 1882 i Modsætning til det foregaaende Aar ualmindelig heldige Betingelser. Efter den fugtige og kolde Sommer i 1881 var der vel fulgt et ganske godt Vejr i September, men i Oktober Maaned var Vejrliget derimod gennemgaaende koldt, og særlig var den sidste Uge af denne Maaned meget kold med en efter Aarstiden stræng Nattefrost,

der ogsaa vedvarede nogle Dage ind i November Maaned. Fra Begyndelsen af November 1881 til Udgangen af Marts 1882 var Vinteren derimod usædvanlig mild uden synderlig Frost. I de to paafølgende Foraars-Maaneder kom der jævnlig stærk Regn afvexlende med haard Storm, især den 12. til 15. Maj, men i det Hele taget var Vejret i Foraaret dog ret godt. Sommeren bragte dernæst endnu frugtbarere Vejrforhold med sig, idet der i Juni Maaned faldt meget rigelig Regn, som blev efterfulgt af varmt og mildt Vejr, skjønt tildels ogsaa ledsaget af temmelig megen Blæst; og gjennem Juli Maaned vedblev Vejrliget i det Væsenlige at bevare sin frugtbringende Indvirkning paa de forskjellige Afgrøder. I Sommertiden nærrede man derfor næsten over hele Landet stærk Forhaabning om et usædvanlig godt Høst-udbytte af alle Sædarter, men disse Forventninger bleve dog for en Del skuffede, dels ved, at der i Dagene fra den 3. til den 5. Avgust indtraf en ualmindelig voldsom Storm, der paa flere Steder, fornemlig i Jyllands nordvestlige og vestlige Egne, afpiskede en stor Del af Kornet paa Markerne, dels ved, at der under Indhøstningen i Slutningen af Avgust og Begyndelsen af September faldt en temmelig vedholdende Regn, som ikke alene gjorde Indbjærgningen meget vanskelig, men ogsaa indvirkede meget skadeligt paa det mejede Korn, der stod ude paa Marken. Det var i Særdeleshed Vaarsæden, som led under de ugunstige Indbjærgningsforhold, idet baade Kjærnen og Halmen tog Skade af den langvarige Regn med Hensyn til Kvaliteten, men der gik tillige en Del Korn tabt ved den hyppige Venden og Omflytning af Negene, for saavidt muligt at benytte den mellem Regnbygerne jævnlig indtraadte

friske Blæst til at faa Sæden bragt nogenlunde tør i Hus. Selvfølgelig er Indbjærgningen ved disse Forhold i det Hele taget bleven ikke lidet besværliggjort, men det fremhæves ved Siden deraf fra flere Steder, at netop da Regnen hist og her faldt i Byger, have Gaarde, der ligge nær ved hinanden, været meget forskjelligt stillede med Hensyn til at faa Sæden bragt mere eller mindre heldigt ind. Skjønt Indbjærgningen saaledes i Aar har været forbunden med stor Anstrængelse, blev den dog i de fleste Egne af Landet i Regelen bragt tilende tidligere end i det foregaaende Aar, nemlig omtrent ved Midten af September Maaned; i de nordlige Egne af Jylland trak Indhøstningen dog hist og her ud til Udgangen af September eller endog noget derover. Forsaavidt Beretningerne fra de forskjellige Amter udtale sig om Indbjærgningsforholdene, synes det iøvrigt, at Indavlingen har været heldigere paa Lolland og Falster og tildels i Fyen end i de øvrige Dele af Landet. Hvad angaar den foran omtalte voldsomme Storm, der indtraf i Dagene fra den 3. til den 5. August, maa det derhos bemærkes, at dens Virkninger fornemlig omtales i Beretningen fra Thisted Amt som ødelæggende for de tidligere nærede Forhaabninger om en rig Høst af Vaarsæden, og ligeledes i Beretningerne fra Ringkjøbing og Ribe Amter samt fra Hjørring, Viborg og Aalborg Amter.

Blandt alle Kornsorter er Hveden den, der har givet den bedste Afgrøde, baade god Kvantitet og Kvalitet. Rug gav en rigelig Mængde af Straa, af Kjærne derimod mindre, end man havde ventet, men af ret tilfredsstillende Beskaffenhed. Byg gav af Straa og Korn mere end det sædvanlige, men Kjærne's Beskaffen-

hed var neppe saa god som en Middelhøsts. Havrens Kvantitet særdeles rigelig, Kvaliteten vellykket. Bælgsæden ret heldig. Boghveden gav derimod kun et ringe Udbytte, af simpel Beskaffenhed. Kartoffelhøsten var kun meget simpel. Sukkerroehøsten god, tildels meget god. Afgrøden af andre Rodfrugter var fortrinlig. Og Høhøsten som alt anført ualmindelig vellykket.

Ifølge den af Bureauet foretagne Beregning blev der i 1882 indhøstet:

		til en Værdi af:	af den samlede Værdi:
af Hvede	1,153,617 Tdr.	18,393,121 Kr.	o: 6,35 pCt.
- Rug	4,245,517 —	47,722,736 —	- 16,47 —
- Byg	6,032,510 —	62,447,883 —	- 21,56 —
- Havre	8,743,000 —	61,470,194 —	- 21,22 —
- Boghvede	142,000 —	1,426,713 —	- 0,49 —
- Ærter og anden Bælgsæd	378,011 —	5,427,458 —	- 1,87 —
- Blandsæd	2,122,960 —	17,628,097 —	- 6,09 —
- Kartoffler	2,071,349 —	7,937,920 —	- 2,74 —
- Andre Rodfrugter	7,985,533 —	7,674,919 —	- 2,65 —
- Raps	15,854 —	380,496 —	- 0,13 —
- Agerhø	1,157,521 Læs à 1000 \mathcal{L}	32,080,388 —	- 11,08 —
- Enghø	1,278,965 —	27,097,148 —	- 9,35 —
		<hr/> 289,687,073 Kr.	o: 100,00 pCt.

Høsten i 1882 havde altsaa en samlet Bruttoværdi af 289,7 Millioner Kroner, nemlig 158,9 Mill. Kr. for Øerne og 130,8 Mill. Kr. for Jylland. Sammenstilles disse Værdier med de tilsvarende for 1881 og med Gjennemsnitsværdierne for det sidste Femaar 1878—82, viser det sig, at Høsten indbragte:

	i 1882	i 1881	i Gjennemsn. af 1878—82
for hele Landet .	289,7 Mill. Kr.	291,6 Mill. Kr.	294,8 Mill. Kr.
— Øerne	158,9 —	156,1 —	165,0 —
— Jylland	130,8 —	135,5 —	129,8 —

Det ses heraf, at Høstens Værdi i 1882 for hele Landet har været 1,9 Mill. Kr. mindre end i 1881, idet den vel for Øerne har været 2,8 Mill. Kr. større, men derimod for Jylland 4,7 Mill. Kr. mindre. Der kan her være Anledning til at minde om, at Høsten i 1881 faldt særlig slet ud for Øerne, væsenlig paa Grund af den i dette Aar mislykkede Hvedehøst i Forbindelse med daarligt Udbytte af Agerhøet. Men Aaret 1882 vilde for hele Landets og Jyllands Vedkommende staa endnu lavere under 1881, hvis man for dette sidstnævnte Aar havde kunnet foretage Høstberegningen med de i det samme Aar indsamlede nye Arealopgivelser istedetfor med de 5 Aar tidligere indhentede Oplysninger om Arealets Benyttelse fra 1876. I Jylland har der nemlig i Femaarets Løb fundet en meget betydelig Forøgelse Sted i det Areal, som kommer i Betragtning ved Høsten, medens det for Øerne endog opgives lidt mindre i 1881 end i 1876. — Sammenlignes Værdien af Høsten i 1882 med Gjennemsnitsværdien for Femaaret 1878—82, viser det sig, at Værdiudbyttet i 1882 for hele Landet har været 5,1 Mill. Kr. mindre, nemlig for Øerne 6,1 Mill. Kr. mindre, for Jylland derimod 1,0 Mill. Kr. større, end Gjennemsnitsværdierne. Erindres nu tillige, som nylig omtalt, at de 4 første Aar af Femaaret ere beregnede med Arealopgivelserne fra 1876 og altsaa tiltagende noget for lavt, saa at ogsaa Gjennemsnitsværdierne i Virkeligheden vilde blive noget større end her opført, vil man som Resultat faa, at Aaret 1882 har, naar det samlede Høstudbytte beregnes i Henhold til sin Markedspris, været endel under et Gjennemsnitsaar.

Værdiudbyttet af de enkelte Sæd- og Plantearter

(ordnede efter Værdiernes Størrelse i 1882) har i hele Landet været følgende:

	i 1882		i 1881		i Gjennemsn. af 1878—82
af Byg	62,4 Mill. Kr.		62,9 Mill. Kr.		65,8 Mill. Kr.
- Havre.....	61,5 —		59,0 —		59,0 —
- Rug	47,7 —		60,3 —		54,1 —
- Agerhø	32,1 —		25,7 —		30,5 —
- Enghø	27,1 —		35,3 —		29,0 —
- Hvede.....	18,4 —		14,4 —		20,5 —
- Blandsæd	17,6 —		9,1 —		11,0 —
- Kartoffler	7,9 —		12,8 —		11,0 —
- Rodfrugter (u. Kar- tofler)	7,7 —		3,6 —		6,0 —
- Bælgsæd	5,4 —		6,4 —		6,0 —
- Boghvede	1,4 —		2,0 —		1,9 —
- Raps.....	0,3 —		0,2 —		0,2 —

Naar Aaret 1882 staar som tarveligt med Hensyn til Værdiudbyttet af Høsten, uagtet der høstedes store Mængder tildels af god Kvalitet, da maa Grunden selvfølgelig søges i, atPriserne paa Produkterne have været ualmindelig lave. Dette har i Virkeligheden ogsaa været Tilfældet. Ifølge Kapitelstaxterne har Gjennemsnitsprisen paa Rug i 1882 været 3,19 Kr. lavere pr. Td. end i 1881, paa Byg 1,04 Kr. lavere, paa Havre 0,97 Kr. lavere, paa Hvede 2,38 Kr. lavere og ligeledes lavere baade for Ærter og Boghvede. Endvidere har Prisen været nedsat lidt for Rodfrugter, men navnlig i en meget betydelig Grad for Agerhø og Enghø. — Et lignende Forhold viser sig, naar man sammenligner Priserne for Afgrøden af 1882 med Gjennemsnitspriserne for Femaaret 1878—82. Prisen for Hvede var nemlig 1,32 Kr., for Rug 1,50 Kr., for Byg 0,80 Kr. og for Havre 0,28 Kr. lavere pr. Td. for 1882 end efter Gjennemsnittet. Da Priserne paa Hø vexle meget efter

Foderets Rigelighed og saavel Hø som Straa høstede i usædvanlig rigeligt Maal i 1882, blev den naturlige Følge heraf, at ogsaa Værdien af Hø har maattet sættes meget lavt i Forhold til de indavlede Kvantiteter, skjønt naturligvis disse sidste i Virkeligheden spille den største Rolle saavel for Landmanden i Særdeleshed som for Landet i det Hele, eftersom den langt overvejende Del af Høet forbruges paa Frembringelsesstedet.
